

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

2 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 2, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 1

TOSHKENT-2022

Мундарижа

КОНСТИТУЦИЈАВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ.
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

- 1. БАҲРОНОВ Шерзод Холмуродович**
НОРМА ИЖОДҚОРЛИГИДА ЭКОЛОГИК ТАЛАБЛАР ҲИСОБГА ОЛИНИШНИ
ТАЪМИНЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ МЕХАНИЗМИ 8
- 2. НЕМАТОВ Жўрабек Нематиллоевич**
ЎЗБЕКИСТОНДА ҲИМОЯ ОРДЕРИНИНГ МАЪМУРИЙ АКТ МИСОЛИДАГИ
МАЪМУРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ ТАҲЛИЛИ 16
- 3. РАБИЕВ Шерзод Миржалилович, АЗИЗОВ Бунёд Мавлонович**
МАЪМУРИЙ МАЪМУРИЙ ТАРТИБ-ТАОМИЛЛАРНИ АМАЛГА ОШИРИШДА “МАЪМУРИЙ
КЎМАКЛАШ”НИНГ АҲАМИЯТИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЗАРУРАТИ 22

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ.
ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

- 4. ОКЮЛОВ Омонбой**
“СНОСЛАР” ЖАРАЁНИДА ХАР БИР МУЛҚДОР ҲУҚУҚЛАРИ ВА ҚОНУНИЙ
МАНФААТЛАРИ ТАЪМИНЛАНИШИ ШАРТ 30
- 5. ГУЛЯМОВ Саид Саидахарович, БОЗАРОВ Сардор Сохибжонович**
ВОПРОСЫ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СФЕРЕ
ЗДРАВООХРАНЕНИЯ 36
- 6. АЧИЛОВА Liliya Ilxomovna**
VIRTUAL TURIZMNI TASHKIL ETISHNING HUQUQIY JIHATLARI 43
- 7. МУРОТОВ Журабек Сафарович**
ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАЛАРИГА (ТОВАР, ХИЗМАТ) БЎЛГАН ҲУҚУҚЛАР . 50
- 8. ВОСТРИКОВА Виктория Сергеевна, ЧЕРКАШИНА Ирина Александровна**
ДОКТРИНА ФРУСТРАЦИИ НА ПРИМЕРЕ РЕШЕНИЯ ВЕРХОВНОГО СУДА
СОЕДИНЕННОГО КОРОЛЕВСТВА 55
- 9. АБРОРОВА Камола Саидмухторовна**
ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В СФЕРЕ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕЖДУНАРОДНОГО КОММЕРЧЕСКОГО АРБИТРАЖА
В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 63

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

- 10. МАДРАҲИМОВА Гулжаҳон Рузимбой қизи**
ЙИЛЛИК ҲАҚ ТЎЛАНАДИГАН МЕҲНАТ ТАЪТИЛИНИ ҚЎЛЛАШ АМАЛИЁТИ
ВА ТАРТИБГА СОЛУВЧИ НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАР
(РИВОЖЛАНГАН ХОРИЖ ДАВЛАТЛАРИ ТАЖРИБАСИ МИСОЛИДА) 70

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

- 11. ИБРОҲИМОВ Жамшид Абдуғофур ўғли**
ТЕРРОРИЗМНИ МОЛИЯЛАШТИРИШ ЖИНОЯТИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК ВА УНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ 79
- 12. ВОХИДОВ Маҳкам Мубинович**
ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ПРАВОВЫХ ОСНОВ ВОССТАНОВЛЕНИЯ
НАРУШЕННЫХ ПРАВ ЖЕРТВ ПРЕСТУПЛЕНИЙ И ЗЛУПОТРЕБЛЕНИЯ ВЛАСТЬЮ В
РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 86

13. ИСЛОМОВ Бунёд Очилович
ОБСТОЯТЕЛЬСТВА, СМЯГЧАЮЩИЕ НАКАЗАНИЕ И ИСКЛЮЧАЮЩИЕ
ПРЕСТУПНОСТЬ ДЕЯНИЯ ПО УГОЛОВНОМУ КОДЕКСУ РЕСПУБЛИКИ БОЛГАРИЯ
(СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ) 92

14. БОЙДЕДАЕВ Садирдин Абдусатторович
КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ ИЖТИМОИЙ ЗАРУРАТИ 99

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

15. АБДУЛЛАЕВ Рустам Кахраманович
ҲОДИСА СОДИР БЎЛГАН ЖОЙНИ КЎЗДАН КЕЧИРИШНИНГ КРИМИНАЛИСТИК
ТАЪМИНОТИ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ МЕЗОНЛАРИ 107

16. ЧУРЯКОВ Эркин Ибрагимович
СУД-БАЛЛИСТИКА ЭКСПЕРТИЗАСИДА ЭКСПЕРТ ЭКСПЕРИМЕНТИНИНГ ЎРНИ 114

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

17. РАХМАНОВ Шухрат Наимович
ЕВРОПА ИТТИФОҚИДА МИГРАЦИЯВИЙ ЖАРАЁНЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ
ШАРТНОМАВИЙ-ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ 119

18. USMANOVA Surayo
YEVROPA ITTIFOQIDA TURIZM: OMMAVIY HUQUQIY JIHATLARI TANLILI 126

19. ХАМДАМОВА Фируза
ПРАВОВОЙ СТАТУС РОБОТОВ В МЕЖДУНАРОДНОМ ГУМАНИТАРНОМ ПРАВЕ 131

20. КАРИМОВ Оятилло Халимович
ПОНЯТИЙНЫЙ АНАЛИЗ ЭКСТРАДИЦИИ В МЕЖДУНАРОДНОМ И
НАЦИОНАЛЬНОМ ПРАВЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ 135

21. АЪЗАМХУЖАЕВ Умидхон Шавкат угли
МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ТРАНСПОРТНО-КОММУНИКАЦИОННЫХ
СВЯЗЕЙ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И ЕВРОПЫ 141

22. ОЧИЛОВ Шермат Рашидович
ТЕРРОРИЗМГА ҚАРШИ КУРАШДА МИНТАҚАВИЙ ҲАМКОРЛИКНИНГ
ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ 149

23. САЛИЕВА Шахсанем Уснатдиновна
ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ 154

24. МИРЗАМУРОДОВ Шохрух Олимович
МЕЖДУНАРОДНОЕ ДОГОВОРНО-ПРАВОВОЕ ЗАКРЕПЛЕНИЕ
РЕГИОНАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ В ЦЕНТРАЛЬНО И ЮЖНОАЗИТСКОМ
МАКРОРЕГИОНЕ В РАМКАХ ШОС 161

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

25. NAITO Shintaro
OVERVIEW OF DRAFTING LEGISLATIVE BILLS IN JAPAN—FOCUSING ON AVOIDING
INCONSISTENCY IN LAWS 169

26. ТОЖИЕВ Фурқат Шомуродович
ЮРИДИҚ ХИЗМАТЛАР ФАОЛИЯТИДА ҲУҚУҚИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАШНИНГ
НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ МУАММОЛАРИ: ЎЗБЕКИСТОН МИСОЛИДА 184

27. ИЛЬЯСОВ Улугбек Бахтиёрович
ОСНОВНЫЕ НОВЕЛЛЫ ИНВЕСТИЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
НОВОГО УЗБЕКИСТАНА 190

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

НЕМАТОВ Жўрабек Нематиллоевич

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
Давлат ва ҳуқуқ институти Бош илмий ходими, юридик фанлар доктори
E-mail: jura0404uzb@mail.ru

ЎЗБЕКИСТОНДА ҲИМОЯ ОРДЕРИНИНГ МАЪМУРИЙ АКТ МИСОЛИДАГИ МАЪМУРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ ТАҲЛИЛИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): Нематов Ж.Н. Ўзбекистонда ҳимоя ордерининг маъмурий акт мисолидаги маъмурий-ҳуқуқий жиҳатлари таҳлили // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. №2 (2022) Б. 16-21.

2 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2022-2-2>

АННОТАЦИЯ

Мақолада ҳимоя ордерининг маъмурий акт мисолидаги маъмурий-ҳуқуқий жиҳатлари таҳлили келтириб ўтилган. Жабрланувчи шахс мурожаатига асосан ички ишлар органлари томонидан берилган ҳимоя ордери маъмурий акт деб тавсифланган. «Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида»ги Қонунининг 23-моддасида келтириб ўтилган ҳимоя ордерини бериш, узайтириш ёки ҳимоя ордерини беришни ёхуд узайтиришни рад этиш устидан айнан маъмурий судга шикоят қилиниши таҳлил қилинган. Ҳимоя ордерини бериш, узайтириш ёки ҳимоя ордерини беришни ёхуд узайтиришни рад этишга оид асоссиз ёки ноқонуний қарорлар устидан маъмурий судга шикоят қилиниш мумкинлиги келтириб ўтилган. Давлат томонидан хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликнинг барча шаклларида ҳимоя қилишнинг самарали механизмидан бири сифатида маъмурий судга шикоят қилиш имконияти мавжудлиги асослаб берилган.

Калит сўзлар: маъмурий акт, ҳимоя ордери, маъмурий акт белгилари, судга шикоят қилиш, ҳимоя ордерини бериш, узайтириш ёки ҳимоя ордерини беришни ёхуд узайтиришни рад этиш.

НЕМАТОВ Журабек Нематиллоевич

Главный научный сотрудник Института государства и права
Академии наук Республики Узбекистан, доктор юридических наук
E-mail: jura0404uzb@mail.ru

АНАЛИЗ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВЫХ АСПЕКТОВ ОХРАННОГО ОРДЕРА В СРАВНЕНИИ С АДМИНИСТРАТИВНЫМ АКТОМ В УЗБЕКИСТАНЕ

АННОТАЦИЯ

В статье анализирован административно-правовые аспекты административного акта на примере охранного ордера. В статье охранный ордер, выданный органами внутренних дел по заявлению потерпевшего, приведён в качестве административного акта. Проведен анализ

статьи 23 Закона «О гарантиях равных прав и возможностей для женщин и мужчин» выдачи, продления или отказа охранного ордера и порядок обжалования в административный суд. Указано, что необоснованные или незаконные решения о выдаче, продлении или отказе в выдаче или продлении охранного ордера могут быть обжалованы в административном порядке. Обоснована возможность обращения в административный суд в качестве эффективного механизма защиты женщин от всех форм притеснения и насилия.

Ключевые слова: административный акт, охранный ордер, признаки административного акта, обжалование в суд, выдача охранного ордера, продление или отказ в выдаче охранного ордера.

NEMATOV Jurabek

Doctor of Law, Senior Researcher of the Institute of State and Law of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan
E-mail: jura0404uzb@mail.ru

ANALYSIS OF THE ADMINISTRATIVE LEGAL ASPECTS OF THE PROTECTION ORDER WITH COMPARISON ADMINISTRATIVE ACT IN UZBEKISTAN

ANNOTATION

The article analyzed the administrative and legal aspects of a protection order on the example of an administrative act. In the article, the protection order issued by the police at the request of the victim was cited as an administrative act. The appeal to the administrative court in cases of issuance, extension or refusal to issue or extend a protection order in accordance with Article 23 of the Law “On Guarantees of Equal Rights and Opportunities for Women and Men” was analyzed. It was indicated that unreasonable or illegal decisions to issue, extend or refuse to issue or extend a protection order can be appealed to an administrative court. The possibility of applying to the administrative court was analyzed as one of the effective mechanisms for protecting women from all forms of harassment and violence.

Keywords: administrative act, protection order, signs of administrative act, appeal to court, issuance of protection order, extension or refusal to issue or extend protection order.

Ўзбекистонда кўп соҳаларда бўлгани каби хотин-қизлар ҳуқуқларини муносиб ҳимоя қилишга ҳам катта эътибор берилмоқда. Хусусан, 2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси ҳамда Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий стратегияси ижросини таъминлаш, шунингдек, оғир ижтимоий аҳволга тушиб қолган хотин-қизларга ижтимоий-ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш мақсадида тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчига давлат ҳимоясини тақдим этувчи, хотин-қизларга тазйиқ ўтказаетган ёки уларга нисбатан зўравонлик содир этган шахсга ёхуд бир гуруҳ шахсларга нисбатан қонунда белгиланган таъсир кўрсатиш чоралари қўлланилишига сабаб бўладиган ҳужжат, яъни ҳимоя ордерини бериш тизими жорий этилди. Мазкур мақолада ҳимоя ордерининг маъмурий акт бўлиши мумкинлигига оид илмий-назарий таҳлили, шунингдек, ҳимоя ордерини бериш ёки беришни рад этганлик устидан маъмурий судга шикоят қилиш мумкинлиги нуқтаи назаридан ҳимоя ордерининг маъмурий акт мисолидаги маъмурий-ҳуқуқий жиҳатлари таҳлили амалга оширилади.

2022 — 2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида ҳам ёрдамга муҳтож аёллар масалаларига ҳам эътибор қаратилганини кўриш мумкин.

2017 йил 1 июндан Ўзбекистон тарихида биринчи мартаба фуқаролик, жиноят ва иқтисодий судлардан алоҳида бўлган маъмурий судларнинг жорий этилиши, 2018 йил 8 январда Ўзбекистон Республикасининг “Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида”ги Қонунининг (кейинги ўринларда МТТҚонун деб юритилади [1]), шунингдек, 2018 йил 25

январда Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг қабул қилиниши билан Ўзбекистонда маъмурий ҳуқуқ соҳасида янги давр бошланди, десак ҳеч муболаға қилмаган бўламиз. Чунки ушбу янгиликлар ривожланган хорижий давлатлар стандартлари даражасида ҳамда миллий қонунчиликнинг ўзига хос жиҳатларини инобатга олган ҳолда, маъмурий органлар билан муносабатларда қонун устуворлигини, жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини таъминлашнинг энг замонавий қоидаларини мамлакатимизда жорий этди.

Янги жорий этилган маъмурий судлар ўз навбатида назарий ва амалий жиҳатдан янги муаммо ва ўзгаришларни ҳам юзага келтирди [2, Б.212-224]. Жумладан, оммавий-ҳуқуқий муносабатлардан юзага келадиган низоларни судда кўришда маъмурий актни тўғри аниқлаш ва бунда ягона мезонларни ишлаб чиқиш муҳим масала ҳисобланади.

Аввало шуни таъкидлаш жоизки, маъмурий ҳуқуқда давлат органи ёки унинг мансабдор шахси қарори, ҳаракат (ҳаракатсизлиги) – маъмурий акт ва маъмурий хатти-ҳаракат тушунчаси орқали ифодаланади. Маъмурий акт совет ҳуқуқида ва совет ҳуқуқи таъсиридаги илмий қарашларда “давлат маъмуриятининг актлари” (Д. Н. Бахрах, С. Д. Хазанов) [3, Б.7], “бошқарувнинг индивидуал актлари” (И.М.Лазарев) [4, Б. 98-99], шунингдек, миллий олимларимиз томонидан “ҳуқуқни қўллаш ҳужжатлари” (Х.Т.Одилқориев) [5, Б.377], “ҳуқуқни қўллаш (акти) ҳужжати” (З.М.Исломов) [6, Б.830] каби тушунчалар таҳлилини келтириб ўтишган. Бироқ аслида С.С.Алексеев ҳам келтириб ўтган “маъмурий акт” [7, Б.406] маъмурий-ҳуқуқий фаолият ҳосиласи бўлади. Шунга кўра, бу каби номланишларни илмий муомаладан чиқариб, уни маъмурий акт билан алмаштириш лозимлигини таъкидлайдиган қарашлар ҳам мавжуд [8, Б.400].

Бу борада Л.Б.Хван ўз илмий ишларида хорижий (ғарб) давлатларида шаклланган “маъмурий акт” тушунчаси тўғрисида фикр юритганда уни совет маъмурий ҳуқуқи ва ундан кейинги даврда мавжуд бўлиб келаётган “индивидуал ҳуқуқий ҳужжат”дан фарқлаш лозимлигини таъкидлаб ўтади. Жумладан, бу икки тушунчанинг энг асосий фарқи фуқаро ва давлат аппарати ўртасидаги ўзаро муносабатнинг фарқидан келиб чиқади. Бунда фуқаро сўровчи, маъмурият қарорини кутувчи мақоми (индивидуал ҳуқуқий ҳужжат)дан, демократик асосдаги “good governance & best regulation & better decision”дан келиб чиқадиган адолатли муносабатларга асосланган мақом (маъмурий акт)га ўтади [9, Б.116].

Маъмурий акт қонунчилигининг шартларига ўтишдан аввал маъмурий актнинг асосий (бешта) белгиларига аниқлик киритиш талаб этилади. Маъмурий акт маъмурий орган томонидан қабул қилинади(1). Бу эса ўз ўрнида МТТҚонун 4-моддаси, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2003 йил 9 декабрдаги ПФ-3358-сонли Фармони, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2019 йил 24 декабрдаги “Маъмурий органлар ва улар мансабдор шахсларининг қарорлари, ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан шикоят қилиш тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш бўйича суд амалиёти ҳақида”ги 24-сонли қарори 2-бандига асосланишни тақозо этади [10, Б.42-46]. Маъмурий акт ҳокимият ваколати асосида қабул қилинади(2). Бу эса шартномавий ёки хусусий шахс (давлат ташкилоти ҳисобланмайдиган юридик ва жисмоний шахс) эркин иродаси ифодаланиши, келишувнинг намоён бўлишини истисно этади. Маъмурий акт бир томонламалиги, мажбурийлиги, буйруқ оҳангида эканлиги ва давлат ҳокимиятига асослангани ва унинг иродасини ифодалаши, бошқалардан рухсат сўрамай ўз ваколати доирасида қонуний ҳаракатлана олишни англатади. Маъмурий акт оммавий-ҳуқуқий муносабат, янада аниқроқ айтганда маъмурий-ҳуқуқий муносабат ҳосиласи сифатида ҳуқуқий оқибат келтириб чиқаради(3) [11, 42-44] [12, 40-42].

Маъмурий актнинг шакли турли кўринишларда бўлиши мумкин. Энг асосийси, “ҳуқуқий оқибат юзага келиши” талаб қилинади. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2019 йил 24 декабрдаги 24-сонли қарори 5-бандига кўра, “Қарор деганда, маъмурий орган ёки унинг мансабдор шахси томонидан яқка ёки коллегиял тарзда қабул қилинган ва муайян ҳуқуқий оқибат туғдирувчи ҳужжат тушунилади. Бунда шуни назарда тутиш лозимки, қарорлар белгиланган шаклда (масалан, жойлардаги ижро ҳокимияти органлари қарорлари) ёки эркин тарзда (масалан, фуқаронинг мурожаатини қаноатлантиришни рад этиш тўғрисидаги ёзма хабар) қабул қилиниши мумкин”.

Таъкидлаш жоизки, маъмурий акт фақат қоғоз (ҳужжат) кўринишида бўлмади, чунки ёзмадан ташқари унинг оғзаки, электрон, белгили каби шакллари ҳам мавжуд. Бундан ташқари, маъмурий акт маъмурий органнинг ички идоравий муносабатлари эмас, балки ташқи субъектларга йўналтирилган муносабатларига нисбатан чиқарилиши, жазолаш ва норматив хусусиятга эга бўлмаслиги, тартибга солиш (регулятив) хусусиятига эга бўлишини ҳам таъкидлаб ўтиш лозим.

Шунга кўра, МТТҚонуннинг бир қатор меъёрларида рус тилидаги таҳрирда келган “документ” ва “акт” сўзлари ўзбек тилида бир хилда “ҳужжат” тарзида келтирилганини кўриш мумкин [13]. Бу эса маъмурий актнинг маъноси нотўғри тушунилишига олиб келиши мумкин. Шунга кўра, Ўзбекистон МТТҚонуннинг ўзбек тилидаги таҳририда “маъмурий ҳужжат” атамасини “маъмурий акт” деб ўзгартириш таклиф этилади.

Маъмурий акт нафақат ҳужжат шаклидаги, балки оғзаки, электрон шаклдаги актларни ҳам қамраб олишини эътиборга олиш лозим бўлади.

Маъмурий акт ташқи субъектларга йўналтирилган бўлиши (4), яъни маъмурий органнинг ички идоравий муносабатлари эмас, балки ташқи субъектларга йўналтирилган муносабатларига нисбатан қабул қилиниши назарда тутилади. Маъмурий акт индивидуал (аниқ) хусусиятга эга бўлиб (5), айрим жисмоний ёки юридик шахслар ёхуд муайян хусусий белгиларига кўра ажратиладиган шахслар гуруҳи (МТТҚонун 4-моддаси)га қаратилганлиги билан ҳам ажралиб туради.

Юқорида амалга оширилган таҳлиллардан келиб чиқиб, маъмурий актнинг қуйидаги бешта асосий белгиси мавжудлиги келиб чиқди: 1) маъмурий актнинг маъмурий орган томонидан қабул қилиниши, 2) ҳокимият ваколати асосида қабул қилиниши, 3) оммавий-ҳуқуқий муносабат ёки янада аниқроқ айтганда маъмурий-ҳуқуқий муносабат доирасида ҳуқуқий оқибат юзага келтириши, 4) ташқи субъектларга йўналтирилганлиги, 5) индивидуаллиги (аниқлиги) [14, Б.89-90]. Шунга кўра, маъмурий акт деганда маъмурий орган томонидан қабул қилинадиган, ташқи субъектларга йўналтирилган, оммавий-ҳуқуқий муносабат ёки янада аниқроқ айтганда маъмурий-ҳуқуқий муносабат доирасида ҳуқуқий оқибат келтириб чиқарувчи, аниқ (индивидуал) хусусиятга эга бўлган ҳар қандай ҳокимият таъсир чорасини тушуниш мумкин.

Ҳимоя ордерининг маъмурий акт мисолидаги маъмурий-ҳуқуқий жиҳатлари таҳлиliga ўтадиган бўлсак, аввало шуни таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 19 майдаги “Зўрлик ишлатишдан жабр кўрган хотин-қизларни реабилитация қилишга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5116-сон қарорига мувофиқ Ички ишлар вазирлиги ва унинг тегишли ҳудудий тузилмалари ҳимоя ордери нусхасини олган, яъни тазйиқ ўтказган ва (ёки) зўравонлик содир этган ёхуд уларни содир этишга мойил бўлган шахсларни профилактик ҳисобга олишни амалга оширишга масъул ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 2 сентябрда қабул қилинган «Хотин-қизлар ва эркалар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида»ги ЎРҚ-562-сонли Қонунининг 4-моддасига кўра, тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчи ички ишлар органларига ҳимоя ордери бериш тўғрисидаги талаб билан мурожаат қилиш, ҳимоя ордери шартлари бузилган тақдирда эса, уларни бу ҳақда хабардор қилиш ҳуқуқига эга.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 4 январдаги “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 3-сон қарори 1-илоvasи билан тасдиқланган “Тазйиқ ва зўравонликдан жабрланган хотин-қизларга ҳимоя ордерини бериш, ижросини таъминлаш ва мониторинг олиб бориш тўғрисида”ги низомнинг 5-бандида тазйиқ ва зўравонлик қурбонининг мурожаати ҳимоя ордерини бериш учун асос ҳисобланиши келтириб ўтилган. Мазкур Низомнинг 16-17 бандларига кўра, профилактика инспектори ҳимоя ордери берилганидан сўнг уч кун муддатда бу ҳақда тегишли туман (шаҳар) ички ишлар органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бошқармаси, туман (шаҳар) ички ишлар бошқармаси (бўлими) бошлиғининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси масалалари бўйича ўринбосарини хабардор қилади. Туман (шаҳар) ички ишлар органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бошқармаси, туман (шаҳар) ички ишлар бошқармаси (бўлими) бошлиғининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси масалалари бўйича

ўринбосари ҳимоя ордерини расмийлаштириш учун тўпланган материалларни ўрганиб, тарафлар фикрини эшитган ҳолда профилактика инспекторининг ҳимоя ордерини бериш тўғрисидаги қарорини бекор қилишга ҳақли.

Бундан ташқари, «Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида»ги Қонунининг 23-моддасига кўра, ҳимоя ордери тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчига берилади. Тазйиқ ўтказган ва (ёки) зўравонлик содир этган ёхуд уларни содир этишга мойил бўлган шахсга ҳимоя ордерининг нусхаси берилади. Ҳимоя ордерини берган ички ишлар органининг мансабдор шахси тазйиқ ўтказган ва зўравонлик содир этган шахсни ҳимоя ордерининг шартлари ҳамда уни бажармаслик оқибатлари ва зўравонлик хулқ-атворини ўзгартириш бўйича тузатиш дастурларидан ўтиш зарурлиги тўғрисида хабардор қилади. Тегишли ҳудудда тазйиқ ва зўравонликнинг яқка тартибдаги профилактикасини амалга ошириш учун масъул бўлган ички ишлар органининг мансабдор шахси тазйиқ ва зўравонлик факти ёки уларни содир этиш хавфи аниқланган пайтдан эътиборан 24 соат ичида ҳимоя ордерини ўттиз кун муддатгача беради ва ушбу ордер расмийлаштирилган пайтдан эътиборан кучга киради. Ҳимоя ордерини бериш, узайтириш ёки ҳимоя ордерини беришни ёхуд узайтиришни рад этиш устидан судга шикоят қилиниши мумкин.

Юқоридаги қонун ҳужжатлари нормалари мазмунидан шуни кўриш мумкинки, жабрланувчи шахс мурожаатига асосан ички ишлар органлари томонидан берилган ҳимоя ордерини маъмурий акт деб тавсифлаш мумкин. Бошқа ҳолларда эса, ҳимоя ордерини маъмурий акт деб тавсифлаш мушкул ҳисобланади.

Жабрланувчи шахс мурожаатига асосан ички ишлар органлари томонидан берилган ҳимоя ордерини маъмурий акт деб айтиш учун эса маъмурий актнинг юқорида келтирилган белгилари асосида таҳлил ўтказиш лозим. Жумладан, ҳимоя ордери ички ишлар органи, яъни маъмурий орган томонидан, ҳокимият ваколоти асосида, оммавий ҳуқуқий муносабатларда муайян ҳуқуқий оқибатлар келтириб чиқариши (ички ишлар органлари томонидан ҳимоя остига олиниши), ташқи субъект ҳисобланган, аниқ (индивидуал) шахсга (жабрланувчига) берилиши билан маъмурий акт белгиларига тўла жавоб беради.

Шунга кўра, назаримизда, «Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида»ги Қонунининг 23-моддасида келтириб ўтилган ҳимоя ордерини бериш, узайтириш ёки ҳимоя ордерини беришни ёхуд узайтиришни рад этиш устидан айнан маъмурий судга шикоят қилиниши мумкин. Чунки мазкур муносабатлар оммавий ҳуқуқий муносабатлар доирасида юзага келмоқда ва бу ҳолларда ҳимоя ордери маъмурий актнинг барча белгиларига мувофиқ келади.

Маъмурий актнинг мавжудлиги уни қабул қилиш жараёнига оид нормаларга, жумладан, МТТТҚонунга риоя қилинишини ҳам тақозо этади. МТТТ Қонуннинг қабул қилиниши билан эндиликда юқори турувчи органлар ва маъмурий судлар томонидан маъмурий органларнинг маъмурий актларига нафақат моддий, балки процессуал қоидалар асосида ҳам тегишли ҳуқуқий баҳо бериш имкони кенгайди. Процессуал қоидаларга риоя этмаганлик маъмурий актнинг мазмунига таъсир этадиган бўлса, юқори турувчи орган томонидан бекор қилиниши, ўзгартирилиши, қонунга хилоф деб топиллиши ёки маъмурий суд томонидан ҳақиқий эмас деб топиллишига олиб келиши мумкин. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2019 йил 24 декабрдаги 24-сонли қарори 20-бандига кўра, "... қарор қабул қилиш, ҳаракатни амалга ошириш тартибига риоя қилмаслик, фақат, башарти бу ҳолат унинг қонунийлигига таъсир қилган ҳолдагина, аризани (шикоятни) қаноатлантириш учун асос бўлиши мумкин".

Демак, юқорида келтириб ўтилган қонунчилик ҳужжатларидаги процессуал қоидаларга риоя этмаганлик маъмурий акт, ушбу ўринда эса ҳимоя ордерини бериш, узайтириш ёки ҳимоя ордерини беришни ёхуд узайтиришни рад этиш тўғрисидаги тегишли қарорнинг мазмунига таъсир этадиган бўлсагина маъмурий актнинг ноқонунийлигини келтириб чиқариши мумкин.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, Ўзбекистонда маъмурий ҳуқуқ соҳасидаги юқорида таҳлиликелтирилганянгиқонунлар ўз навбатида маъмурий ҳуқуқнинг илмий-назарий асослари ҳамда уни суд амалиётида қўллашнинг янги имкониятларини ҳам очиб беради.

Жумладан, маъмурий акт белгиларини тўғри аниқлаш асосида тазйиқ ва зўравонликдан жабрланувчи хотин-қизларнинг ички ишлар органларига ҳимоя ордери бериш тўғрисидаги талаб билан маъмурий судга мурожаат қилиш ҳуқуқининг ҳуқуқий кафолатланиши, ҳимоя ордерини бериш, узайтириш ёки ҳимоя ордерини беришни ёхуд узайтиришни рад этишга оид асоссиз ёки ноқонуний қарорлар чиқарилишининг олди олинади. Пировард натижада эса хотин-қизлар ҳуқуқлари кафолатланишига эришилади, шунингдек, давлат томонидан хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликнинг барча шаклларида ҳимоя қилишнинг самарали механизми шаклланиб боради.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 8 январдаги “Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида”ги ЎРҚ–457-сон қонуни (Кучга кириш санаси 10.01.2019. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 09.01.2018. – 03/18/457/0525-сон).
2. Нематов Ж. Фуқаронинг маъмурий судга шикоят қилиш ҳуқуқи чекланиши мумкинми (судловга тааллуқлилиқнинг айрим жиҳатлари таҳлили) // Ҳуқуқий тадқиқотлар журнали. – 2020. – № 54.
3. Бахрах Д. Н., Хазанов С. Д. Формы и методы деятельности государственной администрации. – Екатеринбург, 1999.
4. Лазарев И. М. Административные процедуры в сфере взаимоотношений граждан и их организаций с органами исполнительной власти в Российской Федерации: Дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2002.
5. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. –Т.: Adolat, 2018.
6. Исломов З.М. Давлат ва ҳуқуқ назарияси. – Т.: Адолат, 2007.
7. Алексеев С.С. Общая теория права: – М.: Проспект, 2009.
8. Габбасов А. Б. Досудебное обжалование административных актов // Ежегодник публичноправа – 2014: «Административное право: сравнительно-правовые подходы». – М.: Инфотропик Медиа, 2014.
9. Хван Л.Б. Фиктивный административный акт: перспективы регуляции в странах Центральной Азии // Ежегодник публичноправа 2016: Административный акт. – М.: Инфотропик Медиа, 2015.
10. Маъмурий орган тушунчаси ҳақида қаранг.: Хамедов И.А. Вопросы о понятии «административные органы» // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Олий ўқув курслари ахборотномаси. – 2014. – № 1(17).
11. Астанов М.К. Маъмурий ишларни кўришда биринчи инстанция суди томонидан процессуал қонун нормаларини қўллашнинг айрим масалалари // Одил судлов. – 2018. – № 8.
12. Эшимбетов М. Маъмурий органлар, улар мансабдор шахсларнинг қарорлари ва ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) // Одил судлов. – 2018. – № 6.
13. Изоҳ 2: мисол учун МТТҚонуннинг 8, 13, 14,23, 34, 37, 42, 43, 44, 45, 52, 55, 57, 58, 61 моддалари ўзбек ва рус тилидаги матнига қаранг.
14. 市橋克哉編『アクチュアル行政法』法律文化社2010年89–90頁。